

Demeter Zayzon Mária két új kisebbségtudományi kötetéről

(megjelent a Honismeret 2004/3. számában)

Kisebbségek – közösségek határon innen és túl

(BiP, Budapest, 2002)

Kisebbségek a világhálón

(Gondolat Kiadó, Budapest, 2003)

Igen kicsiny azon hazai kisebbségkutatók száma, akik egyaránt otthonosan mozognak úgy a határon túli magyarság, mint a határainkon belül élő, nemzeti és etnikai kisebbségek társadalmi viszonyainak a világában. Ezen szakemberek egyike, Demeter Zayzon Mária az utóbbi időben két olyan kötetet is letett az asztalunkra, amelyek joggal tarthatnak igényt a Kárpát-medence népeinek együttélése iránt fogékony olvasóközönség érdeklődésére.

A szerző belülről ismeri a kisebbségi léhelyzetet, hisz élete első kétharmadát romániai szociológusként élte meg, utolsó harmadában pedig az anyaország kisebbségeit tanulmányozhatta. Az 1990-es évtizedben többek között a Komárom-Esztergom megyei német és szlovák nemzetiség körében végzett reprezentatív kérdőíves vizsgálatokat, amelyek eredményét az *Öntudatosodás és önfeladás között* (Tatabánya, 1993) c. kötetében adta közre. Kandidátusi értekezésében pedig a főváros kisebbségi szempontú térképét rajzolta meg – úttörő munkája *A budapesti népesség nemzetiségi, etnikai arculata* címmel jelent meg 1994-ben.

Elsőként ismertetendő, újabb könyve – a *Kisebbségek – közösségek határon innen és túl* – másfél évtized hazai és határon túli vonatkozású írásaiból ad mustrát. A kötet érdekessége, hogy a magyar mellett a kutató német, angol és szlovák nyelvű publikációiból, előadásaiból is válogat. Az első egységben átfogó kérdéseket tár elénk, nevezetesen a magyarországi kisebbségkutatások történetének vázlatát, a hazai népcsoportok szociológiai jellemzőit, vizsgálatuk módszertani következtetéseit, illetve beszámolót egy az etnikai konfliktusok elméletéről és kezeléséről rendezett nemzetközi tanácskozásról. Ezt követően Demeter Zayzon Mária a korábban említett Komárom-Esztergom megyei németek és szlovákok, továbbá a baranyai svábság nyelvállapotára, kulturális és történeti tudatára, a kisebbségi önkormányzatokra meg az interetnikus viszonyokra vonatkozó vizsgálatainak eredményét teszi közzé.

A következő fejezet Budapest és azon belül a nemzetiségileg egyik legszínesebb kerület: Kőbánya etnikai képébe enged bepillantást. A kétmilliósvárosban, a néhány ezrestől a százezres nagyságrendű lélekszámig, mind a 13, hazánkban honos népcsoport megtalálható, mellettük a nemzetiségi státussal nem rendelkező, harmadik világbeli bevándorlók is kimutathatók. A szociológusnő tanulmányaiból kimutathatók az egyes etnikumokhoz tartozók közelmúltbeli hullámai és térbeli elhelyezkedése. Mivel Demeter Zayzon Mária évekig a Budapest X. kerületi polgármesteri hivatal kisebbségi csoportját vezette, több dolgozata foglalkozik a kőbányai nemzetiségekkel, a lengyel katolikus templom és egyesület élénk hitéletétől a cigányok peremhelyzetéig.

Könyvek olvasása közben született gondolatok képezik a kötet negyedik egységét: a magyar-szlovén határ két oldalán lezajlott kutatások, erdélyi kisebbség- és művelődéstörténeti, az ausztráliai magyarság és a hazai németiség önismereti kiadványairól szólnak az önmagukon túlmutató recenziók. A szerző sokoldalúságát igazolja, hogy a néprajz és szociográfia kérdéskörének is önálló fejezetet szentel. Tartalomelemzésnek vetette alá a Lakitelek Alapítvány paraszti önéletíró pályázatára beérkezett pályaműveket, érdekes megfigyeléseket végzett a kolozsvári ócskapiacon, több írásával pedig az öltözködés szociológiájába avat be bennünket. Társadalomnéprajzi, kultúrhistoriái, falukutatói reflexiók színezik e könyvrészt.

A záró fejezet mintegy előrevetíti a később önálló köteté fejlesztett, korszerű témakört, hiszen a hazai kisebbségekkel kapcsolatos ismeretekkel foglalkozik az interneten. Demeter Zayzon Mária sok évig ugyanis a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal dokumentációs részlegét irányította, s ilyen minőségében módja nyílt létrehozni és folyamatosan működtetni 1988-tól a hivatal honlapját.

A *Kisebbségek a világhálón* c. műve valóban novum, hiszen ilyen mélységben senki sem dolgozta fel eddig ennek a valóban XXI. századi technikai vívmánynak a kisebbségek életében betöltött szerepét. A könyv a magyarországi nemzeti, etnikai kisebbségekkel kapcsolatos internetes tájékoztatás kérdését veszi górcső alá, és pedig a tartalmak, a szolgáltatók és a felhasználók oldaláról.

Szerzőnk jó érzékkel ismeri fel, hogy a mindössze alig évtizedes múltú világháló példátlan lehetőségeket hordoz a társadalmi-kulturális kommunikáció egészére nézve, ugyanakkor az egyes népcsoportok hátrányos helyzete az informatikai egyenlőtlenséggel is mérhető. Számba véve az információs társadalom kérdéseire irányuló, nemzetközi és hazai kutatásokat, vizsgálatait a törvényben nevesített 13 magyarországi nemzeti és etnikai kisebbség lehetőségeire összpontosította. Olyan kérdésekre keresett választ, mint: milyen gyorsan és mértékben szereznek jártasságot a digitális írástudásban a kisebbségek, és válnak az információs társadalom tagjává? Milyen változásokat hozhat a kisebbségek számára az új típusú kommunikációs stratégiák kidolgozása az internet fogyasztói és szolgáltatói oldalán?

Felkutatta és rendszerezte az egyes közösségek által létrehozott honlapokat, valamint a róluk szóló, de más szolgáltatóktól származó netes tartalmakat is. Mélyinterjúkat készített a kisebbségügy különböző kormányzati és kulturális intézményeiben, kisebbségpolitikai és informatikai dokumentumokat elemzett, s főként sok száz órát „bolyongott” maga is a világhálón, nemzeti és nemzetközi adatbankokban, adatbázisokban.

A kötet négy fő egységből épül fel. Először az internet hozzáférés és -használat kérdését tekinti át a magyarországi kisebbségek körében. Ennek során kitér az ellátottság hátrányaira, az azok javítását célzó programokra, az oktatási intézmények, önkormányzatok, családok, rétegek informatikai helyzetére. Azután számba veszi a hazai népcsoportokról szóló, internetes tartalmakat, beleértve az egyes közösségek saját tartalomszolgáltatói tevékenységét, a több kisebbséget érintő honlapokat, valamint az anyaországok világhálós tudósításait a közöttünk élő nemzetrészeikről.

Önálló fejezet foglalkozik a könyvben a honi kisebbségekről szóló, nem magyar nyelvű internetes

tartalmakkal. Demeter Zayzon Mária itt kamatoztatja széles körű nyelvismeretét. A világ összes internetező lakosát 2001. decemberében 529 millióra becsülték, amelynek 43 %-a angol, 6,8 %-a német, 3,3 %-a francia nyelvű oldalakat olvasott. Lévén e három nyelv egyaránt világnyelv, a szóban forgó kötet áttekintése valójában valamennyi földrészre kiterjed. Metodológiai újdonsággal szolgál a kutatás internetes tartalomkeresési módszereinek kialakítását taglaló záró rész mindazoknak, akik a kérdéskör további tanulmányozására vállalkoznak.

Az elsőként ismertetett könyvet német, angol és szlovák nyelvű rezümé, valamint az 1990. évi népszámlálás anyanyelvi adatait megjelenítő térkép egészíti ki. A második kötet mellékletében statisztikai adatok, táblázatok, dokumentumok találhatóak. A használhatóságot bőséges bibliográfia, német nyelvű tartalomjegyzék és összefoglaló növeli.

Demeter Zayzon Mária két új műve a Kárpát-medencei kisebbségekkel foglalkozó szakirodalom jelentős állomásaként értékelhető. Tudományos hozadéka mellett, tényekkel támasztja alá ama empirikus tapasztalásunkat is, hogy a térségünkben élő népek viszonyára nem csupán a konfliktusok jellemzők, hanem a harmonikus együttélés, az egymást gazdagító, interkulturális hatások is. A sok esetben fogyó lélekszámú közösségek megmaradása szempontjából reményteli fejlemény lehet, hogy eme akkulturáció mind a többségtől a kisebbség felé, mind a nemzetiségektől a többség felé is irányul. Csak remélhetjük, hogy az egyesült Európában ez az empatikus közeledés lép a XX. század kizárólagosságainak és konfrontációinak a helyébe.

Székely András Bertalan